

FATTIGVÅRDEN

Vården av fattiga inskränkte sig i det fornnordiska samhället till att man tog hand om sina släktingar. Den som hade egendom kunde köpa sig rätt att bli född och skött till döddagar.

Träldomen i Sverige avskaffades definitivt av Magnus Eriksson år 1325.

Kyrkans betydelse för uppkomsten av en mänskligare syn på de fattigas och nödlidandes situation kan inte överskattas. Kristendomens kärleksbudska genomsytrade så småningom även den borgerliga lagstiftningen. I Upplandslagen står t ex: "Nu kan vanfört och fattigt folk föras by eller bonde emellan; då är var bonde skyldig att underhålla det ett dygn, vilken tid på dagen det än kommer. Ingen må vräka det ifrån samma natt - Gud må dem ej glömma som gärna vill härbärgera fattiga män. Kristus var gäst bland människorna på jorden. Han giver gästning i himmelen. Amen". Liknande stadgar fanns i andra landskapslagar. Ett betydande steg i kristen anda mot bakgrunden av att den norska gulatinglagen från 1200-talet stipulerar sálunda för en frigiven trälfamilj: "Men om de komma i nöd, då äro de gravgångsmän: man skall gräva en grav på kyrkogården och sätta dem i den och låta dem dö där. Den tidigare husbonden skall upptaga den av dem som lever längst och sedan föda den".

Vad som fattades i samhällets fattigvård ersattes av en omfattande privat välgörenhet. I städerna stiftade fromma män och kvinnor s k själagårdar. Välgörenheten bestod i att vid dessa skulle ges allmosor till ett visst antal fattiga varje söndag och ett bad varje månad.

Även sinnessjuka bestods åtminstone i de större städerna en viss form av "vård". Till förvaringsrum för dessa användes den s k dárkistan. Denna torde ha liknat "stupan" som tjuvar och brottslingar förvarades i. Denna bestod av en timmerbyggnad, endast 3-4 stockvarv hög, och i denna "kista", i vilken man inte kunde stå rak, förvarades den sinnessjuka, om han var alltför våldsam för att kunna gå lös. Det hette också betecknande nog, att ligga i "dárkistan".

Digerdöden, en pest som började i Kina år 1333. Tolv år senare nådde den Europa och hade år 1348 nått Florens i Italien: På sensommaren 1349 landade en engelsk kogg i Bergens hamn med pesten ombord. År 1530 stod Sverige i tur. När pesten ebbat ut hade landet mist mer än en tredjedel av sin befolkning. Att pesten gick hårt bland de fattiga är uppenbart.

Som redan framhållits var fattigvården under medeltiden främst en kyrkans angelägenhet. Enligt 1686 års kyrkolag uppdrogs den främst åt kyrkoherdarna, kyrkvårdarna och sexmännen. Byarna hade inget lagstadgat ansvar för de fattiga men bidrog ändå till deras underhåll medelst böter för begångna brott.

Allt sedan 1642 års tiggardordning hade principen varit den, att varje socken skulle underhålla sina fattiga. En fattigstuga skulle

finnas intill kyrkan. Så småningom indelades socknarne i Övre Norrland i fattigrotar, som ofta sammanföll med byarna. I större delen av Övre Norrland skedde en sådan distriktsindelning först under 1800-talets början. Den genomfördes ofta under hårt motstånd från böndernas sida, som fruktade att de fattiga härigenom skulle komma att ligga dem till last ännu mer.

De större byarna kom vanligen att bilda en fattigrote. I spetsen för roten eller distriktet stod en distriktsföreståndare eller rotmästare. Denne var ofta identisk med byns ålderman. I vissa byar tillsattes särskilda distriktsföreståndare, som mot ersättning var ansvariga för fattigvården under en längre tidsperiod.

Inom byn sköttes fattiga på olika sätt. Ofta vandrade de fattiga här som på andra håll i landet runt i byn eller i den rote de tillhörde och fick sin mat och sovplats. Men de kunde också bo i egna stugor, till vilkas underhåll de ibland fick hjälp av byborna. Föräldralösa barn och gamla, orkeslösa personer kunde även försäljas på auktion till den lägst bjudande.